

Antanas Škėma. *Balta drobulė* (13 skyriaus fragmentai)

„Bijau mirti, todėl geriau. Bijau mirti, todėl rašau. Bijau mirti, ryju tabletes. Viskas vardan mirti. Poetas Vaidilionis pasakė: medžiai, apaugę šungrybiais,– ironiški. Mano gyvenimas ironiškas. O taip, sėdi, sakysim, optimistinis rašytojas savo kabinete. Tikiuosi, pedikiūras tvarkoj, subtilus odekolono kvapas, atmosfera. Ištiesi ranką. Dramblio kaulo prespapjė. Ištiesi ranką. „Mirusiųjų sielos“ su Chagallo iliustracijomis. Ištiesi ranką. Platonas ir suplatonintas Dievas. Ir, jei nuobodoka, sienoje kabo Renoiras. Rojus žemėje. Ir kaip įdomiai išspręsta negriškoji kaukė! Ir parke nugenėta žolė, išbaigtumas, harmonija. Mano atmosfera, atleisk, tėra sugadintas oras, jauki smarvė. Būčiau groteskas, jei kandidatuočiau į Platonus. Gal, jei įsitaisyčiau naktiniu sargu, gal ir išspausčiau Fausto pasakas vaikučiams. Kančia, ir kaip žavu, ar nėra groteskas? Van Goghas nusišovė laukuose, ir kokios žavios jo žydinčios vyšnios! Poe mirė nusigėręs, ir kaip žaviai kranksi varnas! Čiurlionis bėgo iš beprotnamio per sniegą, ir koks muzikalus žavumas pavasario sonatose! „Nužudykit mane, daktare, arba – jūs žmogžudys“, maldavo Kafka. Iš tikrųjų žavus šis žydukas savo baimių košmaruose!“

„Atleisk, tu pyksti, o tai – – –“

„Žinau. Ir prieštarauju pats sau. Ir pavydžiu. Ir esu nelogiškas. Teisingai. Aš tyčiojuos. Aš žaviuosi. Geriau, myliu. Nes patinka – gerti, mylėti, tyčiotis. Jei susirasčiau harmoningą tiesą – pralaimėčiau. Ir pralaimėsiu, nesuradęs tiesos“.

Du rausvi skritulėliai išniro Garšvos skruostuose. Jis išgėrė pusę stiklinės vienu gurkšniu. Jis stipriai spustelėjo stiklinę pabalusiais pirštais. Elena sujudėjo. Garšva pastatė stiklinę ant stalo.

„Tu gulėk. Man ramiau, kai guli čia. Būk“.

„Negerk“, vėl tarė ji.

„Būk“

Drėgna buvo lauke. Vėsoka. Ant ištiestos virvės karojo trisdešimt aštuoni balti chalatai, Garšva juos suskaičiavo belaukdamas Elenos. Gretimojo namo langinės buvo uždaros, ir iš tolimojo liejyklos kamino veržėsi į debesis plevėsuojanti ugnis.

„Mano juvelyras tingi. Nesusiaurino karneolio žiedo. Mudu neaplinkėme vagono Queens aikštėje. Mudu išeiviai, reikalingi anachronizmų. Tu – legendų, aš – neužbaigtų eilėraščių“.

„Ką sako daktaras?“

„Nieko aiškaus“.

„Kada aplankysi jį?“

„Ryt“.

Garšva staigiai persėdo į sofą. Jis atsirėmė rankomis į Elenos pečius. „Tu nori gyventi su manimi? Būtų gerai. Aš nebegersiu ir mažiau rūkysiu. Pakeisiu darbo laiką, kad vakarais būtume drauge. Retkarčiais prašysiu tavęs: nueik į kiną, aplankyk pažįstamus. Aš rašysiu. Nebesityčiosiu daugiau. Man bus gerai su tavimi. Aš labai norėčiau ištarti keletą žodžių. Galutinių žodžių. Pačiam sau. Norėčiau parašyti ciklą eilėraščių, kur kiekviena raidė lyg neišskaptuojamas ornamentas. Aš ilgai dirbčiau, kad jie atsirastų. Man gerai su tavimi. Tu negalvok, šitaip plepu išgėręs. Aš visą laiką sergu šituo. Keletas brūkšnių marmure, štai ko trokštu. Nemirtingumo iliuzija? Tegul. Numirti su tikra iliuzija, tikras reikalas. Aš dėkosiu. Tėvui, motinai, pelkėms, semaforui, Jonei, mano priepuoliams, mano kritikui, knygoms, šlampančiai senutei, Ženiai, Vaidilioniui. Visiems. Jei tu manai, mudu galime bandyti, tai bandykime. Gal aš laimėsiu. Jei tu tiki manimi, tai būk. Jei ir tau esu reikalingas“.

„Aš myliu tave,— pasakė Elena.— Šiandien kalbėsiuos su vyru. Ir būsiu čia“.

„Nereikia. Aš pats paprašysiu jo skyrybų“.

Išnyko laikas. Sugniaužti pirštai, galutinis atnašavimas, nuožulnus slydimas žemyn ir laimėtas gyvuliškasi riksmas.

Ir nebūtis vienam laimėjusiųjų. Antanui Garšvai. Raumenys atsileido. Jo gęstančioje sąmonėje bepalamo dešinėsios rankos siluetas. Ir jis nejuto, kaip slysta nuo sofos žemyn. Jis dar nusitvėrė savo mėlyno chalato, o pirštai sugniaužė šilkinį skverną.

Antanas Garšva gulėjo ant gėlėto linoleumo. Jo burna buvo praverta, ir iš jos sunkėsi žalsvos putos, nutekėdamos smakru ir lašėdamos ant fantastiškos gėlės. Vyzdžiai išnyko vokuose. Jis vaikiškai surietė po savimi kojas. Gelto rankų ir kojų pirštai. Elena stvėrė savo suknią, įniro į ją, nubėgo į virtuvę ir grįžo su kupinu vandens dubeniu. Ji palenkė dubenį ties Garšvos galva.

Plati srovė tiško ant nosies ir tekėjo veidu į grindis. Iš lengvo grįžo sąmonė. Iš vokų – vyzdžiai. Sujudo oda žemiau spenio, širdis pulsavo. Pirštai paleido chalato skverną. Antanas Garšva, Elenos prilaikomas, atsisėdo sofoje. Jis perbraukė delnu šlapią veidą. Iš narvelių išsiveržė prakaitas, kūnas sublizgėjo, lyg atletas, ištepto aliejumi.

„Batai,— ištara jis.— Van Gogho batai. Mačiau juos. Van Gogho batai. Man buvo pikta. Purvini batai stovėjo ant stalo.“

Klausimai ir užduotys.

1. 1. Kaip Garšva įsivaizduoja rašytoją optimistą?

(2 tšk.)

1. 2. Kodėl Garšvos pasakojimas apie įsivaizduojamą optimistinį rašytoją ironiškas?

(2 tšk.)

1. 3. Kaip suprantate teiginį „Būčiau groteskas, jei kandidatuočiau į Platonus“?

(2 tšk.)

1. 4. Koku rašytoju vadina save Garšva ir kodėl?

(2 tšk.)

2. 1. Garšva vardija kentėjusius kūrėjus: Van Goghą, Poe, Čiurlionį, Kafka. Koks šių menininkų santykis su kūryba? Kodėl šis santykis būtent toks? Kokią meninę priemonę vartoja Škėma tam santykiui perteikti?

(3 tšk.)

2. 2. Menininko kančią Jonas Aistis eilėraštyje „Katarsis“ yra įvardijęs kaip *kruviną auką*. Ar rašytojui optimistui būdinga kruvina auka?

(2 tšk.)

3. Kaip suprantate Garšvos skelbiamą paradoksą: „Jei susirasčiau harmoningą tiesą – pralaimėčiau. Ir pralaimėsiu, nesuradęs tiesos.“

(2 tšk.)

4. 1. Absurdo žmogus Garšva netiki gyvenimo prasmingumu. Kaip manote, kodėl jis neatsižada kūrybos: „Aš labai norėčiau ištarti keletą žodžių. Galutinių žodžių. Pačiam sau. Norėčiau parašyti ciklą eilėraščių, kur kiekviena raidė lyg neišskaptuojamas ornamentas. Aš ilgai dirbčiau, kad jie atsirastų“?

(2 tšk.)

4. 2. Kas rodo, jog kūryba – menininko tapatybės dalis?

(2 tšk.)

4. 3. Kaip suprantate Garšvos žodžius: „Bijau mirti, todėl rašau“?

(2 tšk.)

5. 1. Pasidomėkite Van Gogho paveikslo „Batų pora“ istorija (kaip interpretuoja kūrinį Meyer Schapyro? Ką apie kūrėjo batus pasakoja Van Gogho draugas Paul Gouguin?).

(4 tšk.)

5. 2. Susiekite Van Gogho paveikslo įvaizdį su Garšvos žodžiais, ištartais po priepuolio: „Batai,– ištara jis.– Van Gogho batai. Mačiau juos. Van Gogho batai. Man buvo pikta. Purvini batai stovėjo ant stalo.“ Kas norėta pasakyti?

(2 tšk.)

6. Parašykite 150-200 žodžių samprotavimo rašinio pastraipą „Ar kančia – būtina meno atsiradimo prielaida?“ (Autoriai pasirinkti: J. Aistis, H. Radauskas, A. Škėma)

Parengė mokyt. O. Baumilienė

GALIMI ATSAKYMAI

1. 1. Jo gyvenimas aiškus, tvarkingas („Rojus žemėje“): nepriekaištingas, prabangus kambarys, kieme nupjauta žolė. Jis pats nepriekaištingai tvarkingas, nuspėjamas.

1. 2. Garšva ironizuoja tokį atseit rašytojo gyvenimą, nes, jo nuomone, toks rašytojas nepatiria gyvenimo pilnatvės, neišgeria visos kančių taurės, yra lyg suvaidintas. Todėl jis tokio rašytojo gyvenimą priešina savajam: „Mano atmosfera, atleisk, tėra sugadintas oras, jauki smarvė.“

1. 3. Platonas Garšvai – vienas iš nemėgstamiausių kultūros žmonių, nes Platono idėjos remiasi proto, ne jausmų viršenybe. Tai neatrodo natūralu Garšvai. Todėl Garšvai atrodo juokinga, nenatūralu, melaginga, jei jis norėtų tapti panašus į Platoną.

PASTABA MOKYTOJUI. Platoną Garšva yra pavadinęs Balzako idėjų draugu, mat Balzakas, prancūzų realistas, vaizdavo ne individualizuotus personažus, o tipiškus veikėjus tipiškomis aplinkybėmis.

1. 4. Vakarų kultūros rašytoju, nuoširdžiu, kenčiančiu, nes tikroji kūryba, anot Garšvos, gimsta iš gyvenimo kančios. Gyvenimas, kaip ir kūryba, neprognozuojamas, jame daug vietos netikėtumui, fantazijai.

2. 1. Šių menininkų gyvenimas tragiškas, o kūryba žavi grožiu iki dabar. Garšvai atrodo, kad šie daug gyvenime iškentėję menininkai – yra tie tikrieji

kūrėjai. Jų sunkus, trumpas gyvenimas yra kontrastas amžinai, stulbinančiai jų kūrybai.

2. 2. Ne, nes „kruvinos aukos“ įvaizdis byloja apie rašytojo kentėjimus, kurie nebūtini optimistiniam (populiariam) rašytojui.

3. Garšvos skelbiamas paradoksas byloja apie amžinus rašytojo kaip individo ieškojimus, jie kupini palydimų, klaidžiojimų (primena amžiną Fausto ieškojimą, amžiną nepasitenkinimą).

4. 1. Nors absurdo žmogus Garšva netiki gyvenimo prasmingumu, bet kūryba suteikia laikiną iliuziją būties prasmingumu.

4. 2. Kūryba gimsta iš kūrėjo esybės, koks kūrėjas – tokia ir jo kūryba.

4. 3. Kūryba atitolina mintis apie beprasmybę, mirtį. Kūryba – laikina užmarštis absurdo žmogui, kad gyvenimas neturi prasmės.

5. 1. Filosofas Meyer Schapyro teigia, jog net natiurmortas – kūrėjo asmenybės dalis, tęsinys (jis turėjo omenyje Van Gogho natūrmortą „Batų porą“). Tapytojas Polis Gogenas (Paul Gouguin) savo pasakojimu patvirtina, jog bet kuri detalė, kurią vaizduoja kūrėjas, yra labai svarbi, yra jo tapatybės dalis.

PASTABA MOKYTOJUI. Plačiau žiūrėkite pateiktyse „Menininko ir meno santykis“ (prisegu).

5. 2. Galbūt pirma mintis, kuri ateina po prieuolio, yra susijusi su kūryba, kūrėjo kančia, apsinuoginimu.